

به نام یگانه هستی

حسابداری اجتماعی ضامن بقای حسابداری امروز

حامی حجتی فرد^۱

فاطمه سعادت‌ی مشتقین

---

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته حسابداری دانشگاه شهید بهشتی- نویسنده مسئول- Hami.H.F@gmail.com

چکیده:

اساساً یک سازمان برحسب نیازی عمومی و اجتماعی بوجود می‌آید و مبنای ایجاد سازمان نیاز به تولید کالا و یا ارائه خدمت به جامعه است. لذا نه سازمان می‌تواند خود را از جامعه جدا بداند و نه جامعه می‌تواند بدون سازمان به حیات خود ادامه دهد. از نتایج این رابطه لاینفک این است که هر تصمیم و عمل سازمان به نحوی روی جامعه تأثیر می‌گذارد. تأثیرگذاری فوق‌باعت می‌شود که آحاد جامعه، خود را در عملکرد سازمان سهیم دانسته و از سازمان در ارتباط با رعایت مسئولیت‌های اجتماعی خواستار پاسخی خواهی باشند.

در این مقاله از منظر فرایند پاسخگویی و پاسخ خواهی که بین شرکت و جامعه در مورد مسئولیت‌های اجتماعی وجود دارد، به حسابداری اجتماعی نگریده می‌شود. ابتدا بحث حسابداری اجتماعی را با تعریف و تشریح دو مفهوم اساسی در این زمینه، "جامعه آگاه" و "شرکت‌های پاسخگو" آغاز شده "جامعه آگاه" به عنوان جامعه‌ای که بدرستی حقوق اجتماعی خود را می‌شناسد و رعایت آنها را از جانب شرکت‌ها خواستار است و "شرکت‌های پاسخگو"، به عنوان شخصیت‌های حقوقی که بقاء خود را در گرو جامعه و خود را ملزم به پاسخگویی به این جامعه در مورد رعایت مسئولیت‌های اجتماعی می‌دانند، معرفی می‌شوند و پس از آن به تبیین نقش حسابداری اجتماعی در این فرایند پاسخگویی و پاسخی خواهی پرداخته خواهد گرفت، و این موضوع نیز مورد تأکید قرار می‌گیرد که حسابداری به عنوان یک دانش اجتماعی باید به موازات تغییرات به وجود آمده در نیازها و ترجیحات اجتماعی، تغییر کند، در غیر این صورت مغلوب سیستم‌های اطلاعاتی رقیب شده و با آینده‌ای پر ابهام مواجه می‌شود.

واژگان کلیدی: حسابداری اجتماعی، مسئولیت‌های اجتماعی، جامعه پاسخ‌خواه، شرکت‌های پاسخ‌گو

مقدمه:

حسابداری یک قرارداد اجتماعی است بنابر این بسط و تکامل شخصیت حسابداری و نیازها و ترجیحات اجتماعی باید همسو و همزمان حرکت کنند. تغییرات شدید اجتماعی در دو دهه اخیر مویید این مطلب است که شخصیت حسابداری نیازمند تغییر است، حسابداران بایستی دیدگاه‌های تنگ و محدود گذشته را کنار گذاشته و نگاهی جدید در زمینه توجه به سایر استفاده‌کنندگان (کلیه ذینفعان) داشته باشند و استفاده از معیارهای غیر پولی و اثرات خارجی فعالیت واحد تجاری را مد نظر قرار دهند.

به عبارت دیگر گزارشگری مالی به خودی خود هدف نیست بلکه ابزاری است تا اطلاعاتی سود مند را برای انجام تصمیم گیری های اقتصادی توسط استفاده کنندگان فراهم آورد. با توجه به افزایش تقاضا برای درجات مختلف پاسخگویی مدیران در سال های اخیر حسابداری باید بتواند پاسخگویی این تقاضا ها باشد در غیر این صورت سیستم های رقیب این کمبود را جبران می کنند و این امر موجب سست شدن پایه های حسابداری و کم رنگ شدن نقش آن می شود.

جامعه پاسخ خواه

محدود بودن منابع اجتماعی، رشد بی رویه شرکت ها، استفاده بیش از اندازه آنها از این منابع از سویی، ایجاد تحولات اجتماعی در ارتباط با رعایت مسئولیت های اجتماعی توسط شرکت ها و تشکیل اتحادیه ها و سازمان های مختلف در این زمینه از سوی دیگر، منجر به افزایش سطح پاسخ خواهی جامعه از شرکت ها در این رابطه شده است در این راستا جامعه ابزار های مختلفی را به منظور تشویق و ترغیب شرکت ها به رعایت مسئولیت های اجتماعی به کار می برد، که در قالب عوامل تأثیر گذار بر رعایت و گزارشگری مسئولیت های اجتماعی در ادامه توضیح داده خواهد شد.

شرکت های پاسخ گو:

شرکتهای پاسخ گو به عنوان شخصیت های حقوقی که بقاء خود را در گرو جامعه می بینند و خود را ملزم به پاسخگویی به این جامعه در مورد رعایت مسئولیت های اجتماعی می دانند معرفی می شوند. شرکت ها به منظور تامین مالی طرح های مختلف خود به بازار های سرمایه متوسل می شوند و این بازار های سرمایه متشکل از جامعه ای آگاه است که خواستار پاسخ گویی شرکت ها در مورد رعایت مسئولیت های اجتماعی است. بنابراین شرکت ها به منظور ادامه بقا ناچارند خواسته های جامعه را برآورده کنند. دستیابی به نظام پاسخگویی مناسب به دلیل مفهوم پیچیده آن، از اهداف کلی اکثر اصلاحات سازمانی است نتایجی که هر صاحب نظری به فراخور برداشت، تجربه و معلومات خود، جنبه های مشخص از آن را مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهد. پاسخگویی نیروی پیش برنده ای است که بر بازیگران کلیدی فشار وارد می آورد تا در قبال عملکرد خود، مسئول باشند و از آن دفاع کنند. امروزه مفهوم پاسخگویی اجتماعی سازمان، مردم پسند شده و بگفته "مورفی" صحیح تر و مثبت تر از مسئولیت پذیری اجتماعی می باشد و آن شرکتهایی

که نگران نقش خود در اجتماع اند برحسب مسئولیت های خود، پاسخگویی اجتماعی مناسبی را انجام می دهند (آرلو²، 1982). مسئولیت های اجتماعی سازمان ها عبارت است از الزام به پاسخگویی به کلیه آحاد جامعه در قبال مجموعه وظایف و تعهداتی است که سازمان باید در جهت حفظ و مراقبت و کمک به جامعه ای که در آن فعالیت می کند، انجام دهد.

عوامل تأثیر گذار بر رعایت و گزارشگری مسئولیت های اجتماعی:

امروزه تحولات بسیاری باعث افزایش رعایت و گزارشگری مسئولیت های اجتماعی توسط شرکت ها و پاسخ خواهی جامعه از شرکت ها در ارتباط با این مسئولیت ها شده است که به توضیح اجمالی برخی از این عوامل می پردازیم:

جهانی شدن:

طی دهه گذشته اندازه شرکتها از طریق ادغام و یا خرید سایر شرکتها به میزان قابل ملاحظه ای رشد یافته و گستره عملیات خود را به کشورهای بیشتری توسعه داده اند. این روند رشد، قدرت و توانمندی شرکتها را در تأثیر گذاری بر محیط های اجتماعی، سیاسی و زیست محیطی کشورهایی که در آنها فعالیت می کنند افزایش داده است. از طرفی این امر بر انتظارات جامعه از این شرکتها برای رعایت مسئولیتهای اجتماعی افزوده است.

بررسی و تحقیق به عمل آمده در سال ۲۰۰۲ به منظور تعیین سطح مطلوب و استانداردهای رعایت مسئولیتهای اجتماعی نتیجه گیری می کند که امروزه از بنگاه ها انتظار می رود که برای کارکنان، حقوق انسانی، ایمنی و بهداشت، برای مشتریان رعایت حقوق و منافع آنان، برای جامعه رعایت مسائل زیست محیطی در دستور کار سیاستهای شرکت قرار گیرد.

سیاست های صندوق باز نشستگی:

---

²arlow

صندوق های بازنشستگی در انگلستان سیاست خود را بر پایه " سرمایه گذاری مبتنی بر رعایت مسئولیت های اجتماعی " قرار داده اند و عدم رعایت مسئولیت های اجتماعی و موازین اخلاقی و حقوق جامعه توسط شرکتها موجب خروج سرمایه های این صندوق از این نوع شرکتها می شود

تهدیدات تحریم از سوی مصرف کنندگان و اقدامات انجمن های مستقل :

تحریم مصرف کنندگان و اقدامات سازمانهای مستقل غیر دولتی نظیر حزب سبز یا سازمان های فعال در زمینه حقوق بشر، نقش بسزایی در رعایت مسئولیت های اجتماعی و حقوق بشر توسط شرکت ها دارد.

تدبیر اتحادیه های صنفی و صنعتی:

اتحادیه های صنفی می توانند به صورت مشترک به تعریف و تعیین استاندارد های ایمنی ، بهداشتی و مسئولیت های زیست محیطی پردازند. تبادل تجارب در جهت بهبود این ضوابط و استاندارد ها و همچنین آموزش های لازم برای رعایت مسئولیت های اجتماعی و حفظ ایمنی محیط کار و مانند آنها می توانند از جمله تدابیر و اقدامات مشترک در سطح صنعت باشد .

جوایز و گواهی نامه ها:

دو نهاد بین المللی GRI³ و " انستیتیوی مسئولیت سنجی اخلاقی و اجتماعی (ISEA)⁴ " چندین سال قبل تاسیس یافتند و رهنمود ها و استاندارد های جدیدی برای گزارشگری پایداری شرکت ها ابداع کردند که بر اساس ارزیابی و حسابرسی کیفیت این گزارشگری جوایز و گواهینامه هایی را به شرکت ها اعطا می کنند.

قوانین و مقررات:

کشور های دانمارک، هلند، نروژ و سوئد در تدوین و اعمال قوانینی که شرکت ها را ملزم به رعایت گزارشگری اجتماعی می کنند پیشگامند . بورس اوراق بهادار در آمریکا، قانون شرکت ها در انگلستان و بورس اوراق بهادار کانادا

---

³Global Reporting Initiative

⁴ institute social ethical accountability

مقرراتی را برای گزارشگری مسئولیت های اجتماعی تدوین کرده اند . اتحادیه اروپا طی سندی با عنوان "بیانیه سبز اتحادیه اروپا" در سال ۲۰۰۱ رهنمود ها و ضوابط گزارشگری مسئولیت های اجتماعی توسط شرکت ها را مطرح کرده است.

کاهش نقش دولت در اعمال نظارت بر شرکت ها:

کاهش نقش و قدرت دولت در اعمال نظارت بر شرکتها برای رعایت مسئولیتهای اجتماعی و امتناع دولت از دخالت در امور داخلی شرکتها، موجب شده است که سازمانهای غیر دولتی و مستقل در برخی از شرکتها حضور یابند و شرکتها را وادار به رعایت مسئولیتهای اجتماعی کنند. (فخاریان، ۱۳۸۳)

دلایل و توجیحات شرکت ها:

در دهه ۱۹۸۰ هدف گزارشگری مسئولیت های اجتماعی عمدتاً ناشی از فشارهای جامعه، سیاستمداران و قوانین و مقررات برای افشا موارد مرتبط با حفظ محیطزیست، کاهش ضایعات و... بود. اما از دهه ۱۹۹۰ هدف گزارشگری مسئولیتهای اجتماعی از رعایت الزامات قانونی و یا کاهش فشار جامعه به ارتقاء نام و اعتبار شرکت نزد مشتریان و مراجع دولتی و سایر نهاد های اجتماعی تغییر پیدا کرد. حسابداری اجتماعی راهی را فراهم میکند که نشان دهد یک سازمان تا چه حد از نظر اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی خوب عمل می کند.

دسته بندی مسئولیت های اجتماعی: کارول، در مطالعه ای که با عنوان "هرم مسئولیت اجتماعی بنگاه "

منتشر شده برای هر بنگاه چهار دسته مسئولیت اجتماعی قایل شده است . به تعبیر دیگر، او مسئولیت اجتماعی هر بنگاه را برآیند چهار مولفه زیر می باشد:

۱- نیازهای اقتصادی

۲- رعایت قوانین و مقررات عمومی

۳- رعایت اخلاق کسب و کار

۴- مسئولیتهای بشردوستانه.

در مورد اول بنگاهها موظفند نیازهای اقتصادی جامعه را برآورده کنند و کالاها و خدمات مورد نیاز آن را تامین کنند و انواع گروههای مردم را از فرآیند کار بهره مند سازند. در مورد دوم آنها وظیفه دارند. به بهداشت و ایمنی کارکنان و مصرف کنندگان خود توجه کنند. محیط زیست را نیالایند، از معاملات درون سازمانی بپرهیزند، دنبال انحصار نروند و مرتکب تبعیض نشوند "تبعیض قومی، تبعیض جنسی. ... سومین مولفه مسئولیت بنگاه، اخلاق کسب و کار است. در

این قلمرو اصولی چون صداقت، انصاف و احترام جای دارد. چهارمین مولفه، مسئولیتهای بشردوستانه است. تعبیر دیگر کارول از این مولفه، "شهروند خوب" بودن است، یعنی مشارکت بنگاه در انواع فعالیتهایی که معضلات جامعه را کم کند و کیفیت زندگانی آن را بهبود بخشد.

به طور کلی سه نظریه در مورد مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکتها وجود دارد که به شرح زیر قابل تبیین می باشند:

نظریه اول از تئوریهای کلاسیک اقتصادی منشا می گیرد. طبق این مفهوم شرکت فقط و فقط یک هدف دارد و آن هم به حداکثر رساندن سود و به تبع آن حداکثر نمودن ثروت سهامداران است. البته این مفهوم تا جایی پذیرفته شده و قابل حمایت است که در جهت تلاش برای رسیدن به هدف چارچوبی اخلاقی و حقوقی وجود داشته باشد. این مفهوم توسط فریدمن^۵ در سال ۱۹۹۴ میلادی ارائه شد.

نظریه دوم در دهه ۱۹۷۰ میلادی ارائه گردیده است و بر اساس آن اهداف اجتماعی در رابطه با به حداکثر رسانیدن سود مورد توجه قرار می گیرد. طبق این نظریه مدیران شرکتها بایستی تصمیماتی اتخاذ کنند که بین حقوق سهامداران، کارکنان، مشتریان و عامه مردم تعادل ایجاد کنند. در نتیجه بایستی یک ائتلاف و همبستگی بین منافع و ملاحظات متعدد ایجاد شود و این ائتلاف تنها راهی است که شرکت را از هدف حداکثر نمودن سود در بلند مدت مطمئن می سازد. براساس نظریه سوم سود نقطه پایانی اهداف موسسات نیست و مدیران اجرایی شرکتها پس از کسب سود با مشکل خواسته های کارکنان برای افزایش دستمزد، لزوم اجرای طرح های توسعه، درخواست قیمتهای پایین تر از جانب مشتریان، سود سهام بیشتر برای سهامداران مواجه می شوند. در این حالت تصمیم گیری های سازمانی لازم است به جای تلاش در جهت حداکثر نمودن سود به دنبال کسب سطح مناسبی باشد که هم طی آن سود کسب شود و هم سطح مطلوبی از اهداف اجتماعی تامین شود.

با توجه به سیر تکاملی نظریه های بالا متوجه می شویم که هدف شرکت از یک هدف تک بعدی که به حد اکثر رساندن ثروت سهامداران بود تغییر کرده و به این موضوع متمرکز شده است که باید به دنبال کسب سطح مناسبی از سود باشد و در این راه به گونه ای عمل می کند که منافع سایر ذینفعان (مانند مشتریان، کارکنان و عامه مردم) را نیز در تامین نماید.

---

^۵ freedman

شرکت ها هم با انگیزه ای داوطلبانه و هم به الزام محدودیت ها و مشوق های جامعه خود را ملزم به رعایت مسئولیت های اجتماعی می دانند. که در زیر این دو مورد مورد بحث قرار می گیرند.

انگیزه های افشا داوطلبانه شرکت ها:

دلیل اصلی در تاکید بر افشای داوطلبانه و شفافیت این است که این دو زیربنای اصلی برای حفظ منافع سهامداران محسوب می شوند. رویکردهای افشای کامل به همراه شفافیت در گزارشگری مالی می تواند شرایط مطمئنی را پدید آورد و اطمینان از حمایت از منافع سرمایه گذاران را افزایش دهد. در بررسی های گذشته مشخص شد که افشای اطلاعات در سطوح بالا، ریسک مرتبط با تصمیم گیری ها را کاهش می دهد. ریسک پایین نیز منجر به افزایش ارزش شرکت می شود و برخی شرکتهای بدانجا می رسند که در قبال افشای اطلاعات شفاف، به شهرت مطلوبی دست پیدا می کنند. در نتیجه، رویکردهای مدیریتی آنها منجر به: اتکاپذیری بالاتر، نرخ بالاتر نسبت قیمت به درآمد (P/E)، افزایش در میزان نقدشوندگی و کاهش در هزینه سرمایه سهام عادی می گردد. (مدهانی^۶، ۲۰۰۹).

محدودیت ها و مشوق های جامعه برای رعایت مسئولیت های اجتماعی از جانب شرکت ها:

که این محدودیت ها و مشوق های جامعه برای رعایت مسئولیت های اجتماعی در سرفصل عوامل تأثیر گذار بر رعایت و گزارشگری مسئولیت های اجتماعی (در قالب مباحث سیاست های صندوق باز نشستگی، تهدیدات تحریم از سوی مصرف کنندگان و اقدامات انجمن های مستقل، تدبیر اتحادیه های صنفی و صنعتی، جوایز و گواهی نامه ها و قوانین و مقررات) بیان شد.

مفروضات حسابداری اجتماعی :

چهار فرض اساسی سیستم حسابداری مسئولیتهای اجتماعی عبارت اند از:

- ۱ - هر واحد تجاری در قبال جامعه پیرامونی خود تعهداتی دارد که پایبند به انجام آنهاست.
- ۲ - منابع اقتصادی اجتماع کمیاب و محدود است، پس ضرورت دارد در به کارگیری و استفاده از آنها

---

^۶Madhani

حداکثر بهره وری حاصل آید، به گونه ای که منافع اجتماعی حاصل از مصرف آنها بیش از هزینه های اجتماعی شود.

۳ - کالاهایی که قبلا رایگان بوده اند، دیگر اینچنین رایگان در دسترس قرار نمی گیرند. مثلا آب و هوای پاکیزه اغلب نیازمند مخارج سنگین ناشی از مقررات مربوط به کنترل آلودگی محیط زیست و عملیات خود پالایی است، پس واحد تجاری باید در ازای استفاده از آنها منافعی را در اختیار اجتماع قرار دهد.

۴ - از حقوق مسلم جامعه است که از میزان تعهدات اجتماعی، واحد تجاری نسبت به خود و همچنین مقدار انجام شده آنها آگاهی یابد و این آگاهی لازم است براساس اصول و مبانی گزارشگری حسابداری صورت گیرد.

- حسابداری اجتماعی با تأمین اهداف و مفروضاتی که در بالا توصیف شد به تکمیل و توسعه حسابداری فعلی کمک نموده و اطلاعات کافی مربوط و مناسب برای کلیه استفاده کنندگان فراهم می کند. (عسگری، ۱۳۸۶)

با توجه به مطالبی که در بالا عنوان شد، حسابداری اجتماعی مجرایی است که از طریق آن سیستم حسابداری خواهد توانست ارتباط بین جامعه پاسخ خواه و شرکت های پاسخ گو را فراهم نماید.

نقش حسابداری در فرایند پاسخگویی و پاسخ خواهی میان جامعه و شرکت ها:

امروزه با رشد و توسعه صنایع و واحد ها تجاری مختلف، مسائل و مشکلات جدیدی به وجود آمده است که ناشی از عواقب و تأثیرات فعالیت های واحد های تجاری بر روی محیط زیست و اجتماع است. به این ترتیب، چگونگی ارزیابی عملکرد و معیارهای آن دگرگون شده است و حرکت در مسیر مسئولیت ها اجتماعی و زیست محیطی عاملی ضروری و حیاتی برای تداوم فعالیت سازمان در بلند مدت شده است، به طوری که نیاز به ارائه اطلاعات مرتبط با تأثیرات متقابل عملکرد واحد های تجاری و جامعه برای تصمیم گیری هر چه بهتر استفاده کنندگان از صورت های مالی بیش از پیش احساس می شود. اصول حسابداری سنتی، همچون مربوط بودن، فرض تعهدی، عینیت محافظه کاری، تفکیک شخصیت و بهای تمام شده تاریخی در پاسخ گویی برای هزینه های اجتماعی و نگرانی برای رفاه بشر ناتوان هستند (سیکا^۷، ۲۰۱۱).

⁷Sikka, Prem(2011)

دیدگاه غالب در حسابداری سنتی بر این مورد پافشاری می کند که حسابداری یعنی تشخیص، جمع آوری، اندازه گیری، خلاصه کردن و تجزیه و تحلیل داده های مالی جهت پشتیبانی از تصمیم گیری های اقتصادی. و این در حالی است که با توجه به تغییر نیازها و ترجیحات اجتماعی، پیچیده شدن ارتباط شرکتهای موجود در جامعه با یکدیگر، دولت و افراد حاضر در جامعه شرایطی بوجود آمد که شرکتهای می بایست نه تنها به ذینفعان بلکه به آحاد مردم پاسخگو باشند. هیچ شرکتی نمی تواند مدعی شود که فقط او حق دارد از منابع اجتماعی استفاده نماید چرا که همگان در این حق سهیم اند. با توجه به مشترک بودن در استفاده از منابع اجتماعی، شرکتهای می بایست در ارتباط با استفاده صحیح از این منابع پاسخگو باشند.

اما دیدگاه حسابداری سنتی با توجه به اینکه بر چارچوب نظری مبتنی بر تصمیم گیری استوار است و هدف آن ارائه اطلاعاتی سود مند برای پیش بینی؛ زمانبندی، میزان و عدم اطمینان مربوط به جریان های نقدی آتی است و تأکید گزارشگری بر سرمایه گذاران و سهامداران است قادر به انجام این مسئولیت نمی باشد و این نوع پاسخ گویی در حسابداری اجتماعی پیش بینی شده است.

پروفسور یوجی ایجیری^۱ در سال ۱۹۸۳ اعلام کرد که "استفاده از چارچوب نظری مبتنی بر مسئولیت پاسخ گویی بر چارچوب نظری مبتنی بر تصمیم گیری برتری دارد"، وی معتقد است که مزیت استفاده از چارچوب نظری مبتنی بر مسئولیت پاسخ گویی ناشی از تشخیص ماهیت اجتماعی رابطه بین شهروندان و دولت و رابطه بین عموم استفاده کنندگان و هیئت مدیره است همچنین ایشان اینگونه بیان می کنند که در چارچوب نظری مبتنی بر مسئولیت پاسخ گویی، هدف حسابداری ایجاد یک سیستم مناسب جریان اطلاعات بین پاسخ گو و پاسخ خواه یا صاحبان حق است که بر پایه یک ارتباط دو طرفه بنا نهاده شده است و بر اساس آن به موازات آنکه پاسخ خواه حق دارد بداند پاسخ گو نیز حق دارد یک حریم قانونی برای خود حفظ نماید.

گزارشگری اجتماعی شرکت ها فرایندی است که از طریق چارچوب پاسخگویی می تواند برای بسط و توسعه جریان آزاد اطلاعات مورد استفاده قرار گیرد.

مضمون اصلی این گزارشگری عبارت از انعکاس آثار فعالیت های اقتصادی شرکت بر گروههای مختلف اجتماعی و جامعه در کل می باشد. بدین گونه دامنه گزارشگری از انعکاس نتایج مالی فعالیت های شرکت برای سهامداران فراتر

Yoji Ijiri

می رود و این امر از این فرض اساسی ناشی می شود که امروزه بنگاه ها مسئولیتی فراتر از وظیفه ساده پول ساختن برای سهامداران بر عهده دارند.

در چارچوب نظری مرتبط با بحث حاکمیت شرکتی طیف وسیعی از تئوری ها مطرح هستند که در یک طرف این طیف، تئوری نمایندگی و در طرف دیگر آن، تئوری ذینفعان وجود دارند. تئوری نمایندگی پس از جدایی مالکیت از مدیریت و به وجود آمدن یک مشکل سازمانی مشهور به نام "مشکل نمایندگی" مطرح شد در این تئوری مواردی که موجب کاهش تضاد منافع بین سهامداران و مدیران می شود و همچنین مواردی که مدیران راملزم به ایجاد ارزش برای سهامداران می کند، مطرح می شود. در این تئوری سهامداران به عنوان تنها ذینفعان شرکت ها مورد توجه قرار می گیرند. اما تئوری ذینفعان ناشی از یک دیدگاه اجتماعی بر این اساس است که رشد شرکت ها و تاثیر آنها بر جامعه آنچنان عمیق است که، شرکتها علاوه بر سهامداران بایستی به بخش های دیگری از جامعه توجه کرده و در مقابل آنها نیز پاسخ گو باشند. این موضوع خود بیانگر نیاز به سیستم حسابداری می باشد که به موجب آن بتوان زمینه پاسخ گویی مدیران به کلیه ذینفعان را فراهم آورد.

حسابداری اجتماعی به صورت پیش فرض روی سه جزء مرتبط با هم شامل اقتصاد، جامعه (اجتماع) و محیط زیست متمرکز شده است:

- اقتصاد: که با تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات در ارتباط است.
- جامعه: که با جامعه انسانی، تقابل فرد و گروه و رفاه انسان به عنوان اعضای جامع در ارتباط است.
- محیط زیست که مجموعه فیزیکی، شیمیایی و فاکتورهای بیوتیک (آب و هوا، جو، خاک و چیزهای زنده) است و به صورت یک ارگانیزم عمل کرده سرانجام بقاء و شکل خود را تعیین می کند. (مووک^۹، ۲۰۰۷)

مزایای گزارشگری مسئولیت های اجتماعی

شرکت هایی که رعایت مسئولیت های اجتماعی را در دستور کار و عمل خود قرار می دهند، از منافع و مزایای گوناگونی برخوردار می شوند که البته لزوماً همه این منافع و مزایا را نمی توان با معیارهای مادی سنجید. برخی از این منافع به قرار زیر است:

^۹Mook

- **جذب و نگهداری نیروهای ارزشمند و بهبود بهره‌وری نیروی انسانی:**

تحقیقات و بررسی‌ها نشان می‌دهد که ۸۸ درصد از شرکت‌های انگلیسی‌باز این عقیده‌اند که رعایت مسئولیت‌های اجتماعی یکی از عوامل مهم در جذب و حفظ نیروی انسانی است و عدم رعایت این مسئولیت‌ها تأثیرات نامطلوبی بر روحیه و نگرش کارکنان نسبت به یک‌دیگر بر جا می‌گذارد (فخاریان، ۱۳۸۳). صاحب‌نظران باور دارند که اگر کارکنان بر این باور باشند که با آنان رفتاری عادلانه و منصفانه می‌شود، تمایل بیشتری برای تحمل بار کاری دارند. همچنین، وجود ارزش‌های اخلاقی در محیط کار، موجب مشروعیت اقدامات مدیریتی شده، انسجام و تعادل فرهنگ سازمانی را تقویت می‌کند، اعتماد در روابط بین افراد و گروه‌ها را بهبود می‌بخشد و با پیروی بیشتر از استانداردها، موجب بهبود کیفیت محصولات و در نهایت افزایش سود سازمان می‌شود. در این شرایط است که شرکت‌ها از طریق فراهم کردن محیط مناسب کار و ایجاد انگیزه در کارکنان باعث افزایش بهره‌وری نیروی انسانی می‌شود.

- **تصمیمات بهتر و کاهش هزینه‌ها:**

امروزه با وجود بازارهای کارای سرمایه در سراسر دنیا و واکنش فوری و مناسب نسبت به هر گونه اخبار و اطلاعاتی در مورد شرکت (که یکی از شرط‌های کارایی بازار است)، شرکت‌هایی که رعایت مسئولیت‌های اجتماعی و محیطی خود را گزارش می‌کنند و به عبارت دیگر ملزم به انتشار خبرهای خوب و بد هستند، ناگزیر به تقویت کنترل داخلی و اتخاذ تصمیمات عقلانی‌ترند که خود موجب کاهش هزینه‌ها و زمینه‌ساز بهبود مستمر است. بهبود عملیات، موجب کاهش ریسک و بهبود ایمنی محیط کار شده و زمینه‌های مساعد برای صرفه‌جویی در هزینه‌ها را فراهم می‌سازد (فخاریان، ۱۳۸۳).

- **بهبود تصویر رقابتی شرکت:**

رعایت و گزارشگری مسئولیت‌های اجتماعی از سوی شرکتها منجر به جذب مشتریان بیشتر، افزایش سهم بازار، کاهش هزینه‌های تولید (از طریق صرفه‌مقیاس تولید) و در نتیجه افزایش توان رقابتی شرکت‌ها می‌شود (پتلا، ۲۰۱۰).

- **افزایش پایداری شرکتها:**

مطابق با نظر زوتس لوتس¹⁰ (۲۰۰۳) رعایت و گزارشگری مسئولیت های اجتماعی امکان ایجاد بهبود مستمر را فراهم آورده و بدین طریق امکان افزایش پایداری شرکت ها فراهم می آید.

• افزایش اعتبار شرکت:

با گزارشگری مسئولیت های اجتماعی، شرکت ها خطر تحریم مشتریان و سایر مراجع بیرونی را کاهش می دهند. درک درست از مسئولیت های اجتماعی و رعایت آنها شرکت ها را از انتقاد مراجع داخلی و بیرونی مصون میدارد و بر اعتبار و وجهه شرکت می افزاید. همچنین از آنجا که مؤسسات رتبه بندی در دنیا بنا به خواستگاه سرمایه گذاران رعایت یا عدم رعایت مسئولیت های اجتماعی در رتبه بندی شرکتها مد نظر قرار می دهند رعایت مسئولیت های اجتماعی از سوی شرکت ها یک نوع مزیت رقابتی ایجاد می کند (فخاریان، ۱۳۸۳).

• بهبود نتایج مالی :

بسیاری از صندوق های سرمایه گذاری و مؤسسات مالی و اعتباری سرمایه گذاری های خود را تنها در شرکت هایی که خود را ملزم به رعایت و گزارشگری مسئولیت های اجتماعی می دانند، انجام میدهند. بعبارت دیگر سرمایه گذاری مبتنی بر رعایت مسئولیت اجتماعی و معیارهای اخلاقی را در تصمیمات خود مد نظر قرار می دهند.

• کاهش ریسک مدیریت:

شرکتها با رعایت و گزارشگری مسئولیت های اجتماعی باعث کاهش عدم تقارن اطلاعاتی شده و از اینطریق به علت دسترسی آسان تر به اعتبارات، افزایش ارزش دارایی ها برای سرمایه گذاران و حمایت از جانب ذینفعان و ... ریسک مدیریت را کاهش می دهند.

مشکلات حسابداری و گزارشگری هزینه ها و منافع اجتماعی

---

¹⁰Zwetsloot, G.I.J.M. (2003),

مشکلات تفکیک هزینه های اجتماعی و اقتصادی

هزینه های اجتماعی و هزینه های اقتصادی هر واحد تجاری نشئت گرفته از تعهدات اجتماعی و اقتصادی واحد تجاری است؛ تعهداتی که ممکن است به دلیل الزامات قانونی و یا خواسته ارادی واحد تجاری باشند. اما مشکلی که تهیه کنندگان گزارشهای اجتماعی با آن روبه رو هستند، مربوط به تفکیک این دو نوع هزینه است. زیرا اختلاط و امتزاج برخی از اینگونه تعهدات با یکدیگر، مشکلاتی را در کشیدن خط فاصل بین آنها ایجاد می کند. برای مثال هزینه های تحقیق و توسعه و یا هزینه های مربوط به افزایش ضریب ایمنی محصول می تواند به عنوان هزینه اجتماعی در نظر گرفته شوند، در حالی که از طرف دیگر ممکن است به عنوان یک هزینه اقتصادی در نظر گرفته شوند که به قصد افزایش حجم فروش و توانایی رقابت بیشتر با سایر تولید کنندگان باشد و یا هزینه های مربوط به آموزش کارکنان ممکن است به منظور فراهم کردن فرصتی برای پیشرفت علمی کارکنان در نظر گرفت که در این صورت یک نوع هزینه اجتماعی است، در حالی که می توان اینگونه هزینه ها را به عنوان هزینه های اقتصادی نیز نگاه کرد که به قصد افزایش بهره وری و در نهایت افزایش سودآوری صورت گرفته باشند. (جعفری، ۱۳۷۲)

معیارهای تفکیک هزینه های اجتماعی از اقتصادی

در مباحث نظری حسابداری دو معیار برای تفکیک اینگونه هزینه ها از یکدیگر وجود دارد که عبارت اند از:

۱ - معیار هدف از انجام یک نوع فعالیت یا هزینه؛

۲ - معیار الزامات قانونی.

طبق معیار اول، هزینه هایی که واحد تجاری به قصد بهبود جایگاه خود نزد افکار عمومی انجام می دهد و یا هزینه هایی که به قصد کمک به پاکیزگی محیط زیست، آموزش کارکنان و افراد جامعه، فراهم کردن مسافرت های علمی و سیاحتی در دوره تعطیلات صورت می گیرد، یک نوع هزینه اجتماعی خواهند بود، چه انجام آنها از روی اراده باشد چه از روی الزامات قانونی. هزینه هایی که به منظور افزایش سود واحد تجاری صورت می گیرد، هزینه اقتصادی در نظر گرفته می شوند.

اما طبق معیار دوم، الزامات قانونی، معیار تفکیک هزینه های اجتماعی از هزینه های اقتصادی خواهند بود. بنابراین هزینه هایی که واحد تجاری بر اساس الزامات قانونی انجام می دهد، به عنوان هزینه های اقتصادی در نظر گرفته می شوند. اگر قانون، واحد تجاری را ملزم کرده باشد که وسیله ایاب و ذهاب کارکنان و همچنین وسایل ایمنی کار و بهداشت محیط را فراهم کند، اینگونه هزینه ها هزینه اجتماعی نخواهند بود، بلکه هزینه اقتصادی اند. اما هزینه هایی که واحد تجاری از روی خواست و نه الزام قانونی انجام می دهد، به عنوان یک نوع هزینه اجتماعی در نظر گرفته می شوند.

مشکلات مربوط به ارتباط هزینه ها و منافع اجتماعی

یکی دیگر از مشکلات مربوط به اندازه گیری و گزارشگری هزینه ها و منافع اجتماعی واحد تجاری ناشی از آن است که تهیه کنندگان اینگونه گزارشها قادر به ایجاد ارتباط بین هزینه های اجتماعی و منافع اجتماعی حاصل از آنها نیستند، به طور مثال هزینه های اجتماعی مربوط به کمکهای نقدی و غیر نقدی به موسسات فرهنگی و آموزشی جامعه و مبارزه با بی سوادی در جامعه و آلودگی محیط زیست و یا افزایش سطح آگاهی افراد جامعه برای حفظ و بهره برداری بهینه از منابع جامعه ممکن است در بلند مدت دارای منافع اجتماعی باشند، اما ارتباط دادن آنها با منافع اجتماعی واحد تجاری و همچنین گزارش آنها بر حسب واحد پول با مشکلات فراوانی همراه است.

مشکلات گزارشگری

با توجه به عدم وجود قانون مشخص و عدم مقبولیت عمومی در یک روش خاص جهت گزارشگری اجتماعی، چهار ایراد عمده زیر می تواند به عنوان علت عدم پیشرفت گزارشگری اجتماعی مورد توجه قرار گیرد.

۱. مشخص نبودن نوع گزارش (اعم از مالی و غیر مالی)
۲. مشخص نبودن میزان ارائه اطلاعات (چه اندازه از اطلاعات کافی است)
۳. مشخص نبودن یک شاخص و معیار مشخص جهت مقایسه نمودن شرکتها با یکدیگر (چه شاخصی باید بعنوان ملاک مقایسه شرکتها با هم مورد توجه قرار گیرد).
۴. کیفیت پایین گزارشات موجود و تهیه گزارشات اجتماعی بصورت سلیقه ای بدلیل عدم وجود قانون مشخص. (ملکی انارکی، ۱۳۸۹)

راه کار عملی در ارتباط با حسابداری و گزارشگری منافع و مسئولیت های اجتماعی:

از آنجا که برقراری رابطه علت و معلولی میان هزینه ها و منافع اجتماعی در بسیاری از موارد، به این علت که شرکت ها قادر به شناسایی منافع مستقیم حاصل از هزینه های اجتماعی نیستند (و یا اصولاً امکان شناسایی مستقیم منافع اجتماعی وجود ندارد) امکان پذیر نیست. با توجه به معیارهای تفکیک هزینه های اجتماعی از اقتصادی می توان راه کار های عملی به شرح زیر ارائه داد اگر هدف از انجام یک هزینه را به عنوان معیار گزارشگری مسئولیت های اجتماعی در نظر بگیریم انجام هزینه ها جهت رعایت مسئولیت های اجتماعی منجر به افزایش سود واحد تجاری می شود که در حال حاضر امکان تفکیک منافع حاصل از رعایت مسئولیت های اجتماعی از سایر منافع وجود ندارد اما به دلیل پیشرفت لحظه ای تکنولوژی می توان امید وار بود که در آینده بتوان این تفکیک را انجام داد. در حال حاضر می توان با گزارشگری هزینه هایی که واحد تجاری جهت رعایت مسئولیت های اجتماعی متحمل می شود به شکل، صورت یا لیستی از هزینه های اجتماعی به این نوع گزارشگری پرداخت که با توجه به کارا بودن بازار سرمایه، خود بازار می تواند منافع حاصل از آن را تشخیص نماید و نسبت به رعایت این مسئولیت ها واکنش مثبت نشان می دهد.

از طرفی اگر الزامات قانونی را به عنوان معیار گزارشگری مسئولیت های اجتماعی قرار دهیم، در گزارشگری منافع و هزینه های اجتماعی، می توان صرفه جویی در پرداخت جریمه هایی که طبق قوانین و مقررات، شرکت در صورت عدم رعایت مسئولیت های اجتماعی ملزم به پرداخت آنها می باشد را به عنوان منافع رعایت مسئولیت های اجتماعی و منابعی را که جهت رعایت این مسئولیت ها به مصرف می رساند را به عنوان هزینه های رعایت مسئولیت های اجتماعی گزارش نماید.

جمع بندی:

حسابداری به عنوان یک دانش اجتماعی برای اینکه بتواند به بقای خود ادامه دهد، لا زم است که با تغییرات اجتماعی همراه شود و اطلاعاتی را که امروزه با توجه به تغییرات اجتماعی به آنها نیاز پیدا شده ارائه نماید در غیر این صورت اطلاعات رقیب جایگزین اطلاعات حسابداری شده و پایه های آن سست و سست تر می شود. در این راستا است که باید دیدگاه های تنگ گذشته خود را کنار گذارد و توجه خود را از تمرکز صرف، بر نیاز های اطلاعاتی سرمایه گذاران و سهامداران بر نیاز های اطلاعاتی عموم استفاده کنندگان متمرکز کرده و جریان اطلاعاتی صحیحی بین پاسخ گو و پاسخ خواه را ایجاد کند.

از طرفی دیگر شرکت‌ها ملزم به رعایت مسئولیت‌های اجتماعی اند چون جامعه، که ضامن بقاء شرکت‌ها است متشکل از افراد و گروه‌هایی است که به طور آگاهانه ناظر بر فعالیت آنها هستند و رعایت حقوق اجتماعی خود را از جانب شرکت‌ها خواستارند.

در این شرایط است که حسابداری به عنوان رابط میان شرکت‌ها و جامعه باید بتواند این اطلاعات را بنحو مطلوب گزارش کند. اما در این راه با چالش‌های مواجه است که مهمترین چالش آن کمی کردن هزینه‌ها و منافع اجتماعی است اما این موضوع نباید حسابداران را متوقف نماید و آنها باید با افشای توصیفی اطلاعات در یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی کار خود را آغاز کرده و همواره این را موضوع (کمی کردن اطلاعات) در تحقیقات و مقالات خود بپردازند تا اینکه روزی به کمک پیشرفت تکنولوژی قادر به کمی کردن اطلاعات شده و این اطلاعات را با عنوان گزارشگری اجتماعی ارائه نمایند.

منابع و مآخذ:

منابع فارسی:

۱. عسگری، محمدرضا، حسابداری مسئولیت‌های اجتماعی، ماهنامه تدبیر، بهمن‌ماه ۱۳۸۶، شماره ۱۸۹.
۲. فخاریان، ابولقاسم، ضرورت‌های رعایت و گزارشگری مسئولیت‌های اجتماعی، مجله حسابدار، ۱۳۸۳، شماره ۱۶۷.
۳. ملکی انارکی، مهسا، ضرورت افشای اطلاعات حسابداری اجتماعی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۹.

منابع لاتین:

1. Carroll, B. Archie (1991), "The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Corporate Stakeholders", *Business Horizons*, Vol. 34 (July-August).
2. Freedman Marbin And AJ Stagilinio (1994) "Corporate Ethical Futures Responsibility For The Shado On The Future Corporation" *Future* No 37, pp. 183-197.
3. Gray, Owen and Adams. *Accounting and Accountability*, Chapter 4, pp. 81-123 2000
4. Hess, David (2001). "Regulation Corporate Social Performance- A New Look At Social Accounting, Auditing and Reporting." *Business Ethics Quarterly*, Vol. 11, No. 2, pp. 307-330.
5. Ijiri. Yoji on The Accountability-based Conceptual fram-Work, *Journal of Accounting and Public Policy*, 2, 15-81, 1983 Elsevier Service Publishing Co. Ins
6. Madhani M. Pankaj, *Role of Voluntary Disclosure and Transparency in Financial Reporting, Corporate Financial Reporting - Changing Scenario*, ICAI University Press, 2009.

7. Mook, Larie Ingrad (2007) "Social and Environment Accounting: The Expected Value Added Statement" University of Toronto
8. Peter Arlow¹ and Martin J. Gannon (1982), "Social Responsiveness, Corporate Structure, and Economic Performance", *ACAD MANAGE REV* April 1, 1982 7:2235-241.
9. Pettenella, D., 2010. CSR: What it is, what issues it incorporates? What costs/benefits of implementation? In: United Nations Economic Commission for Europe, UNECE Workshop on Corporate Social Responsibility. Belgrade, Serbia, 13-14 April. Belgrad: UNECE.
10. Romanthor, K, V (1976), "Towards A Theory Of Corporate Social Accounting", *The Accounting Review* . July 1978.
11. Sikka, Prem (2011), Accounting for human rights: The challenge of globalization and foreign investment agreements, *Journal of Critical Perspectives on Accounting*. London: Nov 2011. Vol. 22, Iss. 8; p. 811.
12. Zwetsloot, G.I.J.M. (2003), "From management systems to corporate social responsibility", *Journal of Business Ethics*, Vol.44 Nos 2/3, pp. 201-7.

Abstract

Essentially an organization is born for some general and social needs . The basis for creating an organization is the need for manufacturing a product or providing a service to the society . So , organization is an integral part of any society and without their mutual interrelationships none of them can exist . Moreover , any decision and action of the organization can affect the whole society . This effectiveness lead the members of the society to share in the performance of the organization and respect mutual feedback on the part of the organization in the social responsibilities .

The present paper show the the responding function between the organizations and the society with regard to social responsibilities especially social accounting . The first part deals with the definition of social accounting and the concepts of an aware society and responding companies as a society which knows its social rights and asks for their respect on the part of the companies . The responding companies are introduced as legal entities their survival of which depends on the society and entitle themselves to respond to the society with regard to social responsibilities . Secondly , the role of social accounting in the process of responding is discussed and analyzed . It is emphasized that accounting as a social knowledge must see changes in the face of social needs and proprieties otherwise it would fail in the informatics games of the competitors and would face challenging future .